

ДОБРОЛЮБ

Лило Петров

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ТОМА

ТОМА НА 22

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ

Аскетично подредена сцена. Старо, но удобно кресло, писалище, пепелник, няколко книги, изсъхнало цвете, магнетофон/грамофон. Единственото нещо, което присъства в изобилие, са бутилки алкохол и документи.

Тома – мъж на около 60 години – е седнал в креслото.

На сцената бавно влиза млад мъж на 22 години – негова по-млада версия.

ТОМА НА 22 Пуснал си я, нали?

Тома вдига глава, поглежда младия мъж, не отговаря. Поклаща глава в отрицание.

ТОМА НА 22 Добре. Знаеш, че не трябва да я пускаш.

Тома се изсмива тихо. Тома на 22 отива до писалището, разравя документите, намира търсеното.

ТОМА НА 22 Още не е подписана. Това е добре.

ТОМА Защо дойде?

Тома на 22 го поглежда, не отговаря.

ТОМА За да не пускам записката. Ясно.

Пауза.

ТОМА Да не слагам подписа си под нея, да не участвам.

ТОМА НА 22 Точно така. Знаеш, че друг път няма.

Тома на 22 отива до креслото със записката в ръка.

ТОМА Да престана да участвам? Да не слагам днешната дата – 25 януари 1990. Да не слагам най-високия гриф – „Строго секретно, от особена важност“?

ТОМА НА 22 Да, Тома. Можеш да го направиш. И трябва.

Тома се засмива скептично.

ТОМА Обаче грешиш. Нищо не зависи от мен. Записката не е моя, изготви я Нанка Серкеджиева. Впрочем, още година и Нанка прави точно три десетилетия начело на Трети отдел. Трети се занимава с картотеката и архивите, ако не знаеш. Записката я изготви тя, а аз трябва да я резолирам и да я пусна към генерала.

ТОМА НА 22 Напротив. Точно това не трябва да правиш.

Тома дръпва записката от ръката на младия си двойник. Чете.

ТОМА Ти чел ли си я въобще? Слушай. Докладна записка рег. № IV-68: „Усложнената политическа и оперативна обстановка налага някои изменения в дейността по линия на оперативния отчет и архив. Във връзка с това предлагам: Да се назначат комисии с представители от оперативните подразделения на ДС, които да прегледат и се произнесат за унищожаването или съхранението на действащите и архивни оперативни дела и агентура. Работните дела да се унищожат. Личните и работни дела на секретните сътрудници – български граждани, да се унищожат. По предложение на оперативните подразделения някои от тях се запазват. За унищожените дела да се изготвя формализиран картон-заместител без имената на секретния сътрудник, а само с псевдоним и регистрационен номер. Тези картони се микрофилмират“.

Тома сваля листа.

ТОМА Може ли да се спре това?

ТОМА НА 22 Разбира се, че може. Ти можеш. И тогава можеше.

ТОМА Тогава?! Пак ли това? Нищо не можех тогава.

ТОМА НА 22 Напротив, имаше избор. Сега също имаш избор, Тома!

ТОМА Нима? Избор? Ако се работи по този метод, ще са нужни около 2800 човекодни. На ръководството това му е много – работите с архива трябвало да приключат преди изборите. Налага се усърдната Нанка да измисли нещо. Кого да спра? Ръководството? Усърдието на Нанка?

Тома на 22 се отдалечава.

ТОМА Защо да ги спирам?

Тома на 22 излиза.

ТОМА Кажи ми! Не ме оставяй сам! Поне веднъж кажи нещо!
Защо въобще идваш?!

Затъмнение.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ *(Зад кадър.) Другари! Преди всичко благодаря на ЦК на Партията за голямото доверие, което ми оказа, като ми повери тежкия и с историческа отговорност мандат на Главен народен обвинител при Народния съд. Този мандат аз поех с пълното съзнание за тежката отговорност пред Партията и българския народ. Дали съм се отчел за това голямо доверие – не знам! Това ще кажат Партията и народът. Но имам смелостта да декларирам, че аз положих всички усилия, поставих в действие всичките си физически и духовни сили, с които разполагах – за да изнеса с достойнство тежкия мандат и да заслужи доверието на Партията!*

Осветление.

Тома е седнал в креслото.

ТОМА Всичко се клати. Всичко, за което толкова хора се труди-ха, толкова хора измряха, толкова хора бяха шпионирани, интернирани, измъчвани, осакатявани, осквернявани... Аз така и не повярвах, така и не ги последвах истински, от сърце. Защото, в крайна сметка, имаше и такива, които вършеха всичко от сърце. Но не и аз. Безскрупулно изблъсквах с лакти, тичах напред, въобразявайки си, че мога да избягам от всичко, което се случи, вярвайки, че съм надхитрил дори Партията, сигурен, че аз съм собственият си бог, че всичко ще е наред, стига да продължавам да тичам, да тичам и да блъскам с лакти, с преписки, с дела, следствия, заплахи, убийства. Ето ме. Ето ме след цялото това тичане. Ето ме.

Изравя се. Козирува.

ТОМА *(Вика.)* Тома Томов! Офицер от Държавна сигурност, другари и другарки, Шесто управление за борба с идеологическата диверсия, контрареволуционните, националистически и други противодържавни прояви в страната!

Бавно отпуска ръката си.

ТОМА Бягство обаче няма. Нанка е усърдна, ще измисли друг метод. Аз ще сложа резолюция, генерал Семерджиев ще утвърди заповедта, архивите ще изчезнат, всичките хиляди, не, милиони страници, внимателно изписани от държавата през последните 45 години, ще изчезнат безследно. И нищо няма да се узнае за всичко това.

В дъното на сцената се появява Тома на 22.

ТОМА НА 22 Именно затова съм тук. За да не го направиш, за да спреш, за да не участваш повече.

Тома не му обръща внимание.

ТОМА Ще се появят нови надписи по стените, нови лозунги, ще има призови за демокрация, промяна и възмездие. Каква демокрация бе, момчета? Какво възмездие? Семерджиев от две години знае, че този момент идва. По-нагоре кой знае откога знаят. Живков вкара Указ № 56 и вие повярвахте в демокрацията. Каква демокрация? Режисирана, оркестрирана до съвършенство от основната мелодия до соловите изпълнения на всеки партиен деец. А те зоват за демокрация. Добре, ето я демокрацията, иде!

Махва с ръка. Осветлението става приглушено.

ОТЕЧЕСТВЕН КИНОПРЕГЛЕД *Градът не умря! Нови и млади бойци поеха неговата защита! Портрети на нови герои и освободители украсиха улиците му! Хората запяха нови песни! След импровизираните сутрешни манифестации цяла София се стече в ранните следобедни часове на всенародния митинг пред Съветската легация!*

Осветление.

Седнал е в креслото.

ТОМА Лесно можеш да познаеш кога са задействани обществени настроения, които водят към промяна – започват да циркулират спорадични призови, лозунги и тем подобни. Забелязали ли сте, че и напоследък се появяват надписи по стените? „Тодор Берия Живков“. Какво точно попадение! Видях друг надпис, доста крив, доста грозен, гласеше нещо от сорта „На колко години щеше да бъдеш, ако можеше да избираш?“. Вървиш по улицата, а грозният надпис те дебне. Капан! Какво правиш, ако ти бъде зададен този

въпрос? Как отговаряш, след като си отлагал отговора през целия си живот?

Изважда чаша от писалището, налива си алкохол. Пие.

ТОМА Всеки човек логично би дал за отговор годините, през които е бил най-щастлив. Ако се хванем за тая логика, моят отговор на въпроса е 14. Най-щастлив бях на 14.

Сяда в креслото.

ТОМА Роден съм през 1930-а в София. Живеехме на втория етаж в малка, но хубава къща на „Евлоги Георгиев“ – мама, татко и аз. Или по-скоро мама и аз, защото той често отсъстваше. По дела, горчиво отсичаше майка ми, а аз си представях, че баща ми е адвокат или пък съдия. Всъщност беше николапетковист. Преди 1944-та това означаваше, че баща ми беше член на БЗНС „Александър Стамболийски“, което пък означаваше, че е член и на Отечествения фронт. Баща ми и хората около него всячески се бореха с безпратийния режим, с царската власт, впоследствие с регентите, с потъпкването на Търновската конституция, с какво ли още не. Тогава имах бегла представа защо и за какво се бореха. Помня само, че беше важно за баща ми. Помня и среднощния превъзбуден шепот на мама, която се опитваше да откаже баща ми от делото му. Той отхвърляше доводите ѝ със строгия си глас – нямало страшно, царистите нямало да посмеят. Майка ми искаше, не, умоляваше го да се махнем от София заради бомбардировките, заради опасността от затвор, мъчения, смърт, може би най-вече заради мен. В отчаянието си мама сменяше доводите си, но той оставаше непоклатим. Пътуваше постоянно, „делата“ се местеха според местоположението на Никола Петков, когото властта в крайна сметка интернира през януари 44-та. Баща ми веднага трябваше да тръгне за Свищов. Не търпяло отлагане. Мама го умоляваше да остане, как така през зимата, а детето? Дървата? Парите? Пари ще пращам. За останалото – няма как. Излезе, без да се обърне. Майка ми усети, че съм видял всичко, спусна се към мен, започна да ме целува и да плаче, целувка, плач, успокоение, не помня какво ми каза тогава, само тия избърсвани, но постоянно напираси сълзи помня, и опитите ѝ да ме успокои, сякаш самата тя беше спокойна.

Изправя се. Крачи.

ТОМА Какво щастие, ще попитате, в онези години, в онази обстановка, с онази постоянна заплаха? Не знаеш кой кой е, не знаеш кое правителство ще дойде утре, не знаеш кой ще коли и беси, какво ще стане с войната, дали ще вечеряме? Щастие? Щастieto дойде после. Преди това трябваше да премине зимата, която майка ми прекара в постоянни преходи до пощенската станция. Не толкова заради парите, които баща ми все пак успяваше да праща редовно, а за да провери дали не е пропуснал изпращането, дали нещо не се е случило, или пък дали не е изпратил телеграма, че ще се върне. Така мина зимата – от превод на превод. Пощенските записи бяха редовни, мама се успокояваше за ден-два, очите ѝ губеха хроничното си зачервяване, после започваше да чака следващия транш и до получаването му очите ѝ пак се зачервяваха.

Сяда на авансцената.

ТОМА С последния транш имаше и телеграма – баща ми се прибираше. Мама беше радостна, в очаквания ден сготви, облече най-хубавата си рокля, колко красива беше в нея, колко нежна, ръцете ѝ бързо шаваха по масата, извади най-хубавия сервиз, най-новата покривка, после ръцете ѝ се прехвърлиха върху мен, започнаха да ме гъделичкат, а аз – да се смея, да се смеем заедно, на висок глас, да се смеем, да се смеем, да се смеем.

Пауза.

ТОМА И тогава пак завиха сирените. Беше последната голяма бомбардировка над София, някъде през пролетта. Мама ме грабна и влязохме във влажното и тъмно мазе. Една бомба уцелила къща на стотина метра от нашата. Баща ми точно се прибирал. Втурнал се да помага – можело да има оцелели. После се оказа, че не било бомба, а неуспешен партизански атентат. Арестуваха баща ми по подозрение за съучастничество, нищо че искал само да помогне. Покъсно научих, че още тогава са го измъчвали в ареста, за да разберат, че няма нищо общо със случката.

Изправя се, отива до креслото, сяда.

ТОМА Пуснаха го сравнително бързо – в началото на лятото. Мама пак сложи най-красивата си рокля, пак извади най-хубавия сервиз и пак започнахме да се смеем. Вечеряхме на най-хубавата покривка, с хубавия сервиз, с неговото посинено лице и нейните все още тревожни и зачервени очи. Толкова

въпроси имах – за делата му, за училище, за бомбардировачите, военните действия, Червената армия... Погледна ме строго. И той имаше въпрос – няма ли все пак да вечеряме в спокойствие? Млъкнах. Свали погледа си от мен и продължи да се храни. Баща ми се беше завърнал, а с него и шепотът на майка, който се засилваше с всяка нощ. Със среднощния шепот се появиха и сълзите ѝ, пред които той остана равнодушен. Тя не се отказа – през нощта, когато мислеше, че спя или не я чувам, мама започваше своя вопъл. Било опасно. Детето било малко, без баща ли щяло да расте? Така постепенно, от вопъл на вопъл, поemanето на властта от Отечествения фронт стана равнозначно на оцеляването на семейството ми. Така царят и регентите се превърнаха във враг, чиято едничка цел бе да убият баща ми. Така разсъждава едно четиринадесетгодишно дете.

Изправя се; приближава се до ключа на лампата. Изгася осветлението.

Затъмнение.

Оттъмнение.

Тома е втренчил поглед в Тома на 22. Тома вдига ръка и посяга към другия, но краката му не помръдват. Закован е за мястото си, не може да го достигне.

ТОМА НА 22 Не се опитвай, още не можеш да ме докоснеш, Тома.

ТОМА Защо?

ТОМА НА 22 Защото не съм тук.

ТОМА А къде?

ТОМА НА 22 В душата ти.

ТОМА Значи не си истински. Или поне си много черен. Аз отдавна нямам душа.

ТОМА НА 22 Нима? А как говориш с мен тогава?

ТОМА На въпроса – с въпрос. Не знам. А ти?

ТОМА НА 22 Аз знам само това, което си готов да споделиш.

ТОМА Откъде го знаеш, след като не си истински?

ТОМА НА 22 Аз съм ти. Ти си аз.

Тома се отказва от опитите си да помръдне.

ТОМА Каж ми тогава – сега накъде?

ТОМА НА 22 Казах ти. Не бива да пускаш записката, Тома, спри да им помагаш. Всичко трябва да се знае, да бъде запомнено!

ТОМА Не зависи от мен. Аз съм никой. Не мога.

ТОМА НА 22 Разбира се, че можеш. Зависи от всички вас.

ТОМА Искам да те попитам нещо.

Тома на 22 кимва.

ТОМА Ако тогава бях помолил мама и татко да избягаме? Какво щеше да стане?

Тома на 22 се усмихва.

ТОМА НА 22 Нямах да има какво да криеш.

ТОМА Нищо не крия!

ТОМА НА 22 Аз знам какво криеш, не забравяй. И именно заради това трябва да спреш записката и да разкажеш. Трябва всичко да разкажеш, Тома! Всичко! Чак тогава ще можеш да продължиш.

ТОМА Към мама и татко?

ТОМА НА 22 Разбира се. Нали тогава, с тях, беше щастлив?

ТОМА Да. Защо дойде?

ТОМА НА 22 Ти ме повика. Цял живот си сам, а точно сега не бива.

ТОМА Ще останеш ли с мен?

ТОМА НА 22 Аз съм винаги тук, до самия край. Само не спирай да разказваш. И не се страхувай!

ТОМА Прекалено ми тежи.

ТОМА НА 22 Тъкмо затова!

Тома на 22 бавно тръгва към възрастната си версия.

ТОМА НА 22 Помниш ли? Мама се поболя, когато татко го отведе заради бомбата. Опитвах се да ѝ помогна, но тя вече не се смееше. Не искаше да играе с мен, учех самичък, а тя плачеше. Постоянно плачеше. После татко се прибра. Нищо му нямаше, но мама беше много тревожна. Скоро след това татко каза, че днес е голям ден. Че трябва да запомним датата – осми септември. Мама спря да плаче. Татко ни целуна по челата. После каза, че излиза, а мама сготви. Не беше готвила от много време. Татко се прибра късно, вечерята я изядохме сами с мама. Татко каза, че утре предстои нещо голямо и че трябва да си лягаме. На излизане от стаята го чух да казва на мама: „Свърши се“.

ТОМА Да! А после какво стана? Не помня.

ТОМА НА 22 После мама не плачеше през нощта. Татко беше спасен.

ТОМА Да!

ТОМА НА 22 Говори, Тома, говори с мен, говори със себе си, опитай, най-накрая опитай! Всичко разкажи. Някъде дълбоко в себе си знаеш, че трябва.

ТОМА На теб да разкажа?

ТОМА НА 22 Не. На себе си. Аз знам.

Тома на 22 прегръща възрастната си версия.

Затъмнение.

ОТЕЧЕСТВЕН КИНОПРЕГЛЕД Червената армия премина Дунава и настъпи в България! Девети септември – велика дата за България! На 09.09. падна фашизмът! Властта премина в ръцете на Отечествения фронт! Цяла София се стече в сутрешните часове на всенароден митинг пред Съветската легация. Отприщен е бентът! Народът по улици и мегдани посреща с радост отряда Чапаев! Народът знае, че от днес нататък той е господар в своята страна!

Оттъмнение.

Тома отново е сам. Седнал е в креслото.

ТОМА Девети. Беше събота. По радиото въртяха една прокламация на Кимон Георгиев – създадено било ново правителство на Отечествения фронт, което щяло да спаси България. Това беше. През годините се изгради една митология за всеобщ възторг от промяната, за големи манифестации, за всенародна радост. Нищо подобно нямаше. А и за мен радостта беше лична – от тук нататък татко нямаше да го преследват, щеше да си е вкъщи, а мама нямаше да плаче. Помня, че се втурнах навън. По улиците тук-таме имаше по някой човек, който забързано крачеше, оглеждаше се притеснено, тревожно, какво беше това? Поредното ново правителство или нещо по-голямо, по-важно? Червената армия беше навлязла в България и напредваше без никаква съпротива. По улиците се виждаха въоръжени цивилни с червени ленти на ръкавите и петолъчки по реверите. Тръгнах към къщата на Кимон Георгиев, беше близо до нашата, знаех, че баща ми е прекарал нощта там заедно с Никола Петков и другите. Нямаше ги, разбира се. Важни дела имаха! Нямах представа къде да търся баща си, обикалях улиците, започнах да срещам групички хора, които нещо викаха, пред Военния клуб се беше събрал доста народ, после една от групичките започна да откъртва германския орел от сградата на немското представителство. Орелът падна, гипсовите му криле се счупиха, а групичката започна да го рита и плюе в някакво опиянение. Германците, разбира се, си бяха тръгнали отдавна, предусещайки края на удобните съюзни отношения. Групичката продължаваше с дивите си викове, а останалите хора гледаха бързо да отминат, да се приберат вкъщи, извъръщаха очи, не искаха да знаят, не искаха да чуват.

Пауза.

ТОМА Дълго търсих баща си. Накрая и аз се прибрах. Заварих ги прегърнати. Мама пак плачеше, но по друг начин, нямаше тъга в тоя плач, нямаше страх. Татко ме привика. Прегърна и мен. После ме целуна. За пръв път ме целуна. На лицето му имаше една особена усмивка, никога не я бях виждал, не беше точно щастие, по-скоро вътрешен мир, отдъхване някакво, отхвърляне на страха. Тогава не го разбирах, то е ясно. Заведе ни на кебапчийница. Така си спомням Девети – неговата усмивка, другите сълзи на мама и най-вкусното кебапче на света.

Пауза.

ТОМА Никола Петков беше назначен за министър без портфейл. Имаха много работа, която баща ми вършеше с привичната си изпълнителност. Отново отсъстваше, но страхът си беше тръгнал и бе отстъпил място на роклите и песните на мама, която почти не стъпваше по земята, толкова леки бяха стъпките ѝ. Дошло беше щастието. Тогава бях най-щастлив. На четиринадесет.

Изправя се.

ТОМА Веднага след Девети са започнали убийствата. Двадесет хиляди избити за 40 дни, това прави средно по 500 души дневно.

Отива до писалището, търси нещо сред документите. Намира го.

ТОМА (Чете.) На 13.09.1944 г. Трайчо Костов пише до Георги Димитров в Москва: *В първите дни на революцията стихийно бяха разчистени сметките с най-злостните врагове, попаднали в наши ръце. Сега се вземат мерки с това да се занимават съответните наказателни органи. Министърът на правосъдието работи по създаването на народни трибунали и следствени комисии.* Малко по-късно, на 25.09.1944 г., Костов пише: *„Готов е законопроектът за народния съд. Приета е най-кратката процедура, но доказано започнат да действат, ще мине известно време. Това може да бъде използвано за негласно ликвидиране на най-злостните врагове, което се прави от наши вътрешни тройки. Контрареволуцията трябва да бъде обезглавена бързо и решително!* На 01.10.1944 г. Костов продължава: *Във връзка с известно недоволство, изразено от нашите мекотели съюзници по повод на революционното ликвидиране на фашистката агентура, решихме: чистката да продължи още една седмица, след което ще започнат да работят народните съдилища и чистката ще тръгне по законен път. Работата ще се провежда внимателно.*

Захвърля листа.

ТОМА Отначало вкъщи не се говореше за това. Разбрах, че нещо се случва, защото мама спря да се смее, а баща ми ставаше все по-мрачен. Хората по улиците отново се разбързаха притеснени, тревожни, бързо, бързо, да се прибират, бързо, бързо, да залостят вратите. В училище чувах, че изчезват хора, но никой не смееше да говори открито. Среднощният шепот се завърна и този път продължи дълго.

Сяда.

Затъмнение.

Приглушено осветление върху Тома.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.) Вярно е, че смъртните присъди изглеждат сравнително малко и незадоволително, но нека надникнем в съдържанието им и да избегнем повърхностното обсъждане на тези данни. И наистина, кои лица разстреляхме? Ами това са: тримата регенти, между които един княз от Сакскобурготската династия, която е донесла толкова злини на Родината и народа ни; поставихме на подсъдимата скамейка духа на цар Борис III, за да го развенчаем като народен цар и за да го изтъкнем като главен виновник за страданията на нашия народ. Разстреляхме всички министри на три фашистки кабинета – два на Богдан Филов и този на Добри Божилов, и половината министри на кабинета на Иван Багрянов – всичко 33-ма министри, между които трима министър-председатели. Разстреляхме почти цялата престъпна дворцова камарила – 67 души народни представители от фашисткото XXV Общо народно събрание.

ТОМА (Провиква се.) Но само това ли!?

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.) Не, ний разстреляхме тоже целия висши военен съвет, целия Генерален щаб – около 47 души генерали, полковници и други. Разстреляхме целия апарат на кървавата фашистка полиция, всички директори на полицията, всички областни и околийски полицейски началници, коменданти и околийски управители, всички групови полицейски началници и цялата политическа полиция в страната, с малки изключения. Разстреляхме всички малки и големи офицери, които не можаха да се укроят на фронта, и всички озлобени врагове по места, бандити, предатели и други. Имаме едно почти пълно кастриране на върховете на кърравия фашистки апарат в нашата страна.

Осветление.

ТОМА Три години по-късно отведоха татко. Той като че ли знаеше, че това ще се случи, и започна да говори открито с мен. Разказа ми, че комунистите са ги излъгали, че Отечественият фронт всъщност е прикритие на БРП(к), че червените диктуват всичко, че излъганите да ги подкрепят сега са гонени, преследвани. Разказваше ми за арестите,

побоищата, убийствата, нощните нападения, концлагерите, лишенията, трудовите повинности, нарочните глоби, уволненията... Разказваше ми, че на смърт са осъждани дори хора, вече убити от комунистите.

Изправя се, тръгва към писалището.

ТОМА Издадената смъртна присъда на вече убит човек е репресия върху близките на убития, защото така властта има право да конфискува имуществото на вече убития. В делата, водени срещу вече убитите, в графа „Обвиняем“ се вписвало „Отсъстващ от делото“.

Стига до писалището. Сред документите намира вестник. Чете.

ТОМА Един гръцки вестник, „Амброс“, който съобщаваше: *Марица изхвърля на бреговете трупове. Смята се, че тия трупове, влачени от България, които наброяват много десетки, са на българи „реакционери“, избити няколко дни преди изборите, за да се сплаши населението и то да гласува за комунистическия фронт.* Много десетки. Много десетки. Ей тая формулировка се вклини в мозъка ми. Много десетки. Сигурно звучи жестоко да разказваш на едно седемнадесетгодишно момче такива неща, но баща ми искаше да ме подготви, искаше да знам какво предстои. Искаше да разбере, че е бил подведен, излъган, предаден. Искаше да ми се извини за това, което знаеше, че следва.

Сяда зад писалището.

ТОМА (Дежурно.) На 5 юни 1947 година американският Сенат ратифицира подписания мирен договор с България, което е първата стъпка към признаването на комунистическата власт от страна на САЩ. На същия ден е снет депутатският имунитет на Никола Петков и още в сградата на Народното събрание той е арестуван. Смъртната присъда на Никола Петков е изпълнена в 1 часа сутринта на 23 септември 1947-а в Централния софийски затвор. Петков е измъчван и убит с чук, впоследствие качен мъртъв на бесилото.

Изправя се, сипва алкохол в чаша, отпива.

ТОМА Месото се печеше, цялата къща ухаеше на дом. Особен е ароматът на печещото се у дома месо. Именно на дом. Бяхме седнали на масата, която мама приготвяше с цялата си любов. Тя се изправи, взе един поднос и отиде да до-

несе месото, за да вечеряме в завърналата се преди три години тишина. На вратата се позвъни. Татко не реагира. Пак се позвъни. Подкани ме с поглед. Отворих вратата – един комисар и двама войници, въоръжени. „Баща ти тук ли е, момче?“ Не можех да помръдна. Единият от войниците имаше петно от кръв на униформата си. Втренчих се в петното – толкова страшно беше това петно, толкова истинско, всички разкази на баща ми, на които много-много не вярвах, се материализираха в това петно. Войникът забеляза и се подсмихна. „Момче?“ Тонът на комисаря ставаше груб. Посегна да ме изблъска от вратата. Баща ми се появи. Кимна им, преди комисарят да успее да каже нещо. Майка ми дотича с подноса с месото в ръце, разбра, че го арестуват. Подносът падна с трясък, чинията се пръсна, вкусното месо се разпиля по земята, ароматът на дом се изниза през широко отворената врата. Мама се свлече. Баща ми се наведе, целуна я по челото, мен прегърна. Нищо не каза. Нищо не се и чу за него, нито пък го видях повече. По-късно през годините се опитвах да разбера какво се е случило или най-малко къде е погребан. Без успех.

Изпива чашата на екс. Налива нова. Изпива и нея.

Влиза Тома на 22. Приближава се до Тома, нежно сваля ръката му и взима чашата.

ТОМА НА 22 Много пиеш, Тома.

ТОМА Пия, да. И какво?

Тома си взима чашата обратно.

ТОМА НА 22 А може би е по-добре да говориш?

ТОМА Ти не си истински. Защо да говоря с теб?

ТОМА НА 22 А пиянството ти е истинско, така ли? И ти помага?
И бягаш в него? Точно толкова истински съм, колкото и ти, Тома. Разбери, че не трябва да спиращ да говориш. Всичко трябва да разкажеш, всичко трябва да се помни!

Тома рязко се изправя.

ТОМА Не! Всичко трябва да бъде забравено, изгорено, да изчезне!

ТОМА НА 22 А *ти* как ще живееш с тази мисъл?

ТОМА Както досега.

ТОМА НА 22 В алкохол? В собствения си ад?

ТОМА Да. За тоя ад знам само аз, само за мен е проблем. Ти искаш да запазя спомена за ада на един цял народ.

ТОМА НА 22 Грешииш, Тома! Искам да се изповядаш, да признаеш, да се покаеш. Не трябва да пускаш записката!

ТОМА Да призная?! Те отведоха баща ми, използваха го, излъгаха го, откраднаха го!

ТОМА НА 22 А ти прости ли му?

Тома е стреснат от въпроса; навежда глава.

ТОМА НА 22 Кажете ми. Хайде, кажете. Прости ли му? Прости ли на себе си? Няма друг път, Тома!

Тома на 22 бавно се отдалечава. Сяда в дъното на сцената; осветлението върху него е приглушено.

Тома бавно се съвзема.

ТОМА Не мисля, че някога му простих. Не заради отсъствието, нито за сляпата му наивност, нито за вярността му към Петков, който в крайна сметка помогна за убийствата на толкова много хора. Не му простих това, което причини на мама.

Отива до писалището, търси нещо. Намира лист хартия.

ТОМА (Чете.) Радиограма до Трайчо Костов от Георги Димитров: В момента, когато народните съдии завършват своята работа, е необходимо сериозно да се разгледа въпросът за семействата и близките на екзекутираните и осъдени фашисти, народни предатели и палачи. Обсъдете необходимите срочни мероприятия за изселването на тези хора в подходящи за целта райони. Никакви съображения за хуманност и милосърдие не трябва да играят в дадения случай каквато и да е роля!

Захвърля листа.

ТОМА Скоро след отвеждането на татко отново ни посети комисар, този път без оръжие. Трябвало да освободим къщата. Как така, как е възможно, питах комисаря, бунтувах се, не разбирах. Мама сложи ръка на рамото ми. Млъкнах. Комисарят щеше да се върне по обяд – дотогава да сме готови. Имали сме били право на два куфара.

Тома на 22 се размърдва.

ТОМА НА 22 Помниш ли мама тогава? Каза ли нещо?

ТОМА Не. Съвсем притихнала беше. След като отведоха татко, почти не беше продумала.

ТОМА НА 22 А куфарите? Какво взехте?

ТОМА Дрехи и книги, документи, малкото останали пари...

ТОМА НА 22 И локомотива! Помниш ли го?

*Двойникът му задава с уста тракация звук от колелата на влак.
Тома се усмихва.*

ТОМА Разбира се. Единствената ми играчка – дървен локомотив. Колелата му се въртяха, а аз издавах звуците, които влакът прави, с уста. Татко ми го подари скоро след Девети.

ТОМА НА 22 Роклите ѝ?

ТОМА Не. Тя не поиска. Остави най-хубавите си рокли в тази къща, знаеш.

ТОМА НА 22 А после?

ТОМА Комисарят се върна с въоръжен войник, явно заради мен. Огледа къщата, записа си нещо в тефтерче, даде на мама да подпише някакви документи и ни натовари в колата. Мама мълчеше. Бяхме изселени в Сливен при нейните родители. Имахме късмет – поне бяхме при близки хора. Тя продължаваше да мълчи. Това беше нейният начин – да мълчи стоически. Наивността на баща ми успя да убие освен него самия и майка ми. Това не му простих.

Осветлението върху Тома на 22 постепенно изчезва; той излиза.

Тома сядва в креслото.

ТОМА Мама дълго не я взимаха на работа, не била благонадеждна. В началото помагахме на баба и дядо с нивата, но после въведоха ТКЗС-тата. Взеха нивата. Всъщност, взеха им всичко, те нямаха друго освен тая нива. Национализираха единствената надежда на баба и дядо. С много молби на мама най-накрая ѝ дадоха работа като чистачка в училището, където аз учех. Когато се разминавахме по коридорите, тя не ме поглеждаше, смяташе, че се срамувам от нея. Храната не достигаше, баба и дядо бяха съсипани и болни, помагах с каквото можех, но беше ясно, че така не може да продължим дълго. Запознах се с Коста, или по-скоро той с мен. Истинското му име беше Костадин Дейков Костадинов, но всички му викаха Коста Дейков. Беше разбрал какво ни се е случило и искаше да помогне на майка – познаваха се от ученическите си години. Коста се навърташе около мама, опитваше се да ѝ говори, грижеше се да не я закачат, а тя продължаваше да мълчи. После Коста започна и на мен да говори. В началото говореше внимателно, после взе да се разпалва. За убийствата говореше, за репресиите, за новия режим, който бил по-зловещ и от фашисткия, за предстояща война между Съветския съюз и САЩ... Много ми говори Коста. Мислех си, че няма кой да го слуша, та затова на мен ми разказва.

Изправя се, сипва си още алкохол.

ТОМА Обаче грешах. Имаше кой да го слуша. През пролетта на 1950-а Коста ни събра десетина души у тях. Обменихме мнения и се взе решение да се образува организация с гръмкото име Комитет на съпротивата. За отговорник назначихме самия Коста. За крехките ми двадесет години подобна организация ми се струваше като единствен възможен ход. Дългите лекции на Коста бяха посели семето си в мен. Обзе ме ентузиазъм – ще вървим срещу властта. Ще следвам стъпките на баща си. Нищо че него го предадоха.

Обратно в креслото.

ТОМА (*Монотонно, събощително.*) По същността си Комитетът беше възстановяване на забранения Земеделски съюз на Никола Петков. На тайна конференция в местността Мамуняка в Сливенския балкан се взе решение да се формира горянска чета. Така започна всичко.

Затъмнение.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.) *Справка за резултатите от следствието по разработката „Сврака“ – Сливен. От разпитите на задържаните по разработката обекти се установи, че през юни 1950 г. в Сливен и околията бившият фелдфебел Костадин Дейков Костадинов, активен николапетковист, е отпочнал изграждането на нелегална организация. До ноември същата година организацията е обхванала 16 села от Сливенска околия и е наброявала 63 души, предимно николапетковисти, кулаци, бивши полици, анархисти, уволнени офицери и криминални престъпници. Организацията е целяла изграждането на нелегални групи по места, въоръжаване на членовете си и с външна помощ, която очаквали в близко бъдеще, сваляне на народната власт.*

Осветление.

Тома е седнал по турски на авансцената. Бутилката е до него.

ТОМА Отначало нещата тръгнаха гладко. Проведе се околийска конференция, събраха се малко пари и провизии и се качихме в Балкана. Общо 10 души в четата – Коста и синът му Дечко, Косю Загорчев, Семо Попов, Кръстю Сандиев, Димитър Иванов, Петко Саханджиев, Никола Попов и аз. Десетият беше Кирил Стефанов, но той изчезна за известно време, преди да дойде при нас направо в планината. Много ентузиазирано тръгнахме, а планината от самото начало ни посрещна зле – не е леко да се спи в Балкана, независимо от сезона. Имахме една палатка, която събираше не повече от четири човека, та останалите трябваше да спим навън. Студ! Решихме, че най-честно е да се редуваме в палатката.

Сменяхме мястото на бивака през ден-два, че да не ни надушат службите, които тогава май още не знаеха за нас. Първите дни обсъждахме какво и как да постигне четата. Коста обаче ставаше нетърпелив – кръвта му беше буйна – и настояваше за наказателна акция. От друга чета – тази на Пеню Христов – предлагаха акцията да е съвместна. Проблемът беше, че трябваше да се чака Кирил Стефанов по изрична негова молба. Седяхме и чакахме. Песни се пееха, ракия се лееше, всеки си разказваше историята и се заканваше на Червенков, който по това време вече беше освен начело на Партията и министър-председател, макар че то си беше едно и също. Колко псувни и закани е изял Червенков само докато чакахме Кирил... Хем вълк, хем червен, но не както трябва – Вълко Червенков.

Засмива се.

ТОМА Смеехме се, защото вярвахме, че имаме шанс.

Изправя се. Крачи.

ТОМА Кирил дойде. Беше се върнал до фабрика „5-ти септември“, в която работеше като счетоводител, и беше обрал касата. Две хиляди лева сегашни пари! Огромна сума! Коста грейна, момчетата вдигнаха Кирил на ръце, а аз се притесних. Акцията му беше, от една страна, важна за четата – набави пари, които няхаме. От друга страна, опасно си беше. Сигурни бяхме, че службите веднага са назначили проверка за изчезналите пари и изчезналия Кирил. А ако в тоя момент се проведе акцията, за която Коста настояваше, си навличахме любовта на службите. Назначи се събрание, за да се реши какво, кога и как да се прави. На събранието дойде и Пеню Христов – на другата, по-малката чета ръководителят. Беше си променил мнението – сега настояваше, че с акцията трябва да се изчака и да се подходи внимателно и обмислено. Пеню беше дребен на ръст, с един тънък, писклив гласец, но разсъдлив. Още на събранието стана ясно, че Коста въобще не го харесва. Опонираше му, че в чакане са изминали вече почти шест кървави години, откак червените колят и бесят. Дватамата се скараха, организацията се раздели. Половината мислеха като Коста, другите – че трябва да се изчака. Имаше и още един проблем – парите от фабриката. Пеню, а и повечето други смятаха, че парите трябва да се разпределят поравно в организацията. Коста настояваше, че негов четник е рискувал живота си и двете хиляди са за неговата чета. Това беше повратният момент – с Пеню почти се сбиха на събранието. В крайна сметка се реши парите да се разделят между двете чети и да се действа само ако има единомислие. Сиреч, за да не раздразнят Коста повече отколкото вече беше раздразнен заради парите, му се разреши да си троши главата.

Взема бутилката. Налива си. Отпива.

ТОМА Нападнахме селата Бела и Крушаре, Сливенско, за да си набавим оръжие. Нападението беше мнимо – нито един изстрел, никаква опасност. Портиерът в Крушаре даже ни показва къде е складът. Коста го отпразнува като голям успех. Твърдеше, че така наречената власт е неспособна да се бори с една всенародна съпротива, подпомогната от Запада. Той май наистина вярваше, че предстои война между

Щатите и Съветите. Него ден преместихме бивака на ново място и отпразнувахме победата над портиерите. Ракията се лееше, разказвах се истории, ставахме все по-свирепи, все по-настървени. Голяма победа! Още с първата акция!

Пауза.

ТОМА По едно време Коста изчезна. На сутринта се прибра, придружен от четиримата четници на Пеню. Обясни, че Пеню Христов с действията си е саботирал съпротивата и е било взето решение да бъде ликвидиран. Новината беше приета с гробно мълчание. Как така, Коста, ликвидиран? Никола беше единственият, който си позволи да попита. Коста се отдалечи, без да отговаря. Единият от четниците на Пеню разказа, че Коста пристигнал пиан и налетял на Пеню – подривни действия в организацията не се допускали! Застрелял го на място. Четиримата бяха много уплашени, а на нас ни станаха ясни две неща – че Коста няма да търпи противоречие и че вероятността да ни открият е огромна.

Затъмнение.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ *(Зад кадър.)* Разработка „Сврака“ – Сливен установи, че отпочнатата от Костадин Дейков Костадинов нелегална организация е сформирала бойна група от 10 души бандити, извършили нападение над складове на народната власт в селата Бела и Крушаре. След нападенията бандитите разполагат с въоръжение два автомобила, пет пушки, четиринадесет бомби, седем пистолета, около хиляда патрона, бинокли, раници, платнища, военна радиопредавателна станция и циклостил, с който отпечатват позиви, които се подготвят за разпространение в съседните околии. Четиринадесет членове на нелегалната организация от Сливенска, Новоагорска, Казанлъшка и Котелска околия поддържат връзка с бандитите, като ги укриват и снабдяват с провизии. Срещу някои от тия ятаци службите на народната власт проведоха агентурни действия с променлив успех.

Осветление.

Тома на 22 се е приближил до възрастната си версия. Прегръща го.

ТОМА НА 22 Измори ли се?

ТОМА Да.

ТОМА НА 22 Но не бива да спираш.

ТОМА Лесно звучи, нали?

ТОМА НА 22 Знам, че не е лесно, Тома. Помниш ли какво стана с Пеню?

ТОМА Не.

ТОМА НА 22 Напротив. Помниш. Но все още не искаш да признаеш. Хайде!

ТОМА Не! Не схващаш ли? Всичко беше тайна, всичко трябва да остане тайна! Защо искаш да се знае, да се помни? За какво ти е?

Тома на 22 си поема въздух.

ТОМА НА 22 Тогава за пръв път прояви страх, нали?

Тома се ядосва.

ТОМА Дали ме е било страх или не, си е моя работа!

ТОМА НА 22 Никола, един от четниците на Пеню, предложи да отидем да погребем тялото. Коста го изгледа свирепо. Започна да гледа и нас свирепо – да не би някой да го подкрепи. Всички искахме да го погребем, а никой не посмя. Оставихме го така, както комунистите оставяха труповете – непогребани.

Пауза. Тома втрещено наблюдава младия си двойник.

ТОМА НА 22 Сега спомни ли си? Или ще продължаваш да се преструваш?

ТОМА Разбира се, че си спомням. Пеню. Горкият Пеню. Убит заради едно противоречие. Не това бяхме, не за това се борехме.

Тома се отдръпва. Посяга към бутилката.

ТОМА НА 22 Без това.

ТОМА А с какво? Нали искаш да говоря?

Тома си налива; пие. Тома на 22 го наблюдава.

ТОМА Последваха няколко терористични действия. Нападения на стопански обекти, грабежи... Четата действаше, организацията се разрастваше, авторитетът – също. Имахме влияние сред местното население. Повечето хора ни подкрепяха. Тайно, разбира се, защото службите вече бяха задействани. Имаше такива, които не искаха и да чуят за нас, но бяха малко. С откраднатите от Кирил пари набавихме провизии, укрепихме скривалищата, купихме и още палатки, та да не се налага да се редуваме. Въобще, делото вървеше. Коста ставаше все по-нетърпелив и самоуверен. Раздаваше заповеди, крещеше на хората. Мен, като най-млад, постоянно ме пращаше на срещи с ятаците, за да снабдявам четата с информация, и при нужда – с определени провизии. Често иммахме нужда от медикаменти – Балканът е сурово място. Никой не хленчеше, няммахме право на това. Партизаните комунисти бяха издържали години по планините, та ние ли няма да можем, питаше Коста.

ТОМА НА 22 Ела.

Тома на 22 хваща ръката на въззрастния Тома и го отвежда до креслото, помага му да седне. После сяда на пода пред креслото в краката на въззрастния Тома.

ТОМА Зимата беше тежка. Най-студените дни прекарвахме при ятаците, но това беше крайна мярка – можеше да разбуди подозрение или пък да всее страх у човека, който ни приютяваше, и той да извърши някоя глупост. Активността спадна. Да се сгрееш, да се нахраниш, да оцелееш – това беше сега основната задача. За цялата зима се проведе само една акция, при това нищожна, и Коста се изнервяше. До нас стигаше откъслечна информация за действията на властта – ятаците ни предаваха каквото знаеха, но то не беше много. Ясно беше, че всичко се цензурира, всичко се изкривява и пренаписва, всичко се следи. Така действаше апаратът – за зверствата си не говореше, само за висшата си идея, за общото благо. Разбрахме, че в околността са започнали да се появяват непознати хора, които уж случайно, уж между другото разпитвали за нас. Никой нищо не им казвал. Така знаехме. Коста чакаше пролетта. Всички чакахме пролетта. Убийствено чакане.

Изправя се. Намира чашата си, сяда на аванса. Тома на 22 следи действията му, като остава до креслото.

ТОМА През април 51-ва излъчванията си започна радиостанция „Горянин“. Излъчваше ежедневно – в 6:30, 12:00, 17:30 и 22:30 часа. За нас това означаваше, че се будехме и заспивахме с „Горянин“. Постоянно сменяха честотата, за да не могат властите да ги заглушат. Първата сутрешна задача беше да се открие правилната честота. Когато чуехме марша „Един завет“, знаехме, че сме уцелили. Радиостанцията се превърна в едно от най-важните неща. Тя беше знак, че не сме сами, че и други се борят, че постепенното затишие на съпротивата беше само привидно. Радиото ни разведри, а Коста се активизира – пак започна да планира акции, да печата позиви, да крещи заповедите си. Аз бях връзката с ятаците – бях пъргав и млад, бързо стигах до селата.

Намира бутилката. Сипва си. Поглежда към Тома на 22, който му кимва.

ТОМА Един от ятаците се казваше Тодор Кавръчков. Тодор много помагаше на четата – с провизии, с пари, с каквото можеше да задели. Често се укривахме при него – преходите от лагерите до селата в повечето случаи бяха дълги и тежки, човек не можеше за един ден да отиде и да се върне. Тодор беше общински касиер и се водеше, че добре знае какво се случва в околията. Една вечер отивам у тях, а той нещо необикновено превъзбуден. Каза, че има нещо важно да ми предава. Било само за ушите на Коста Дейков, пред другите – тишина! Формирана била нова чета, която действала от другата страна на Балкана и имала база, където англо-американците стоварвали с парашути храна, оръжие, облекло, лекарства. От въпросната чета знаели за нашата и искали да се обединят с нас. Трябвало много внимателно да се подходи, каза Тодор, внимателно да се борави с тая информация, не била за всеки, само за Коста. Обещах, че ще предам чутото само на Коста, както и направих. Той прие новината радушно – обединението щяло да помогне на делото. И беше прав – много от акциите, които планувахме, изискваха по-голям брой хора. Макар организацията да беше вече доста голяма, броят на четниците в планината си оставаше все същият – десетимата в началото и четиримата от четата на Пеню. Все здрави, достойни хора.

Млъква. Тома на 22 се приближава към него.

ТОМА НА 22 Не се страхувай, Тома. Разказвай!

Тома на 22 прегръща възрастната си версия. Отдалечава се.

ТОМА Дойде време за първата пролетна акция – трябваше да се атакува полицейски склад, от който да се набави оръжие. Критичен момент, защото нашето беше на привършване, а започваше, един вид, активният сезон. Всичко беше премислено и разчертано – до последната бомба. Атакувахме привечер, при смяна на охраната, която преборихме лесно. От склада взехме всичко нужно и започнахме да се изтегляме. Радвахме се като деца. Не знаеш да се смееш ли от радост, да вървиш ли приведен, да внимаваши ли... Знаеш само, че успешно си провел акция, че предстоят още, знаеш, че вършиш нещо, че се бориш срещу зверовете.

Намира бутилката и си налива.

ТОМА Явно не сме внимавали достатъчно. В края на селото се разнесе вик „Стой! Милиция!“. Има няколко безкрайни секунди, в които не знаеш какво да правиш. Пръв се опомни Коста и издаде заповед за отпор. Пръснахме се, натоварени с оръжието от склада. Отсреща веднага започнаха да стрелят. Имаше и автоматична стрелба, значи не бяха само милиционери, имаше и Вътрешни войски. Избягах вляво към един по-голям камък, Семо Попов тръгна с мене и залегнахме зад камъка. Чух стрелбата на останалите, виковете. Човек си мисли, че сраженията протичат бързо и организирано. Тъкмо обратното – настъпва страшен хаос, а времето спира. Струва ти се, че можеш да видиш куршумите, но тялото ти не реагира. Семо се беше разкрил и стреляше по народната власт. Един от ответните куршуми летеше към камъка, рикошира в него и се заби в тялото на Семо. Той ме погледна учудено, пипна раната, видя кръвта и чак тогава разбра какво се е случило. Изрева от болка и се прикри зад камъка. Куршумът беше попаднал в долната част на тялото му, раната кървеше, не се знаеше дали е фатална. Магнах връхната си дреха, съблякох ризата си и с нея се опитах да спра кръвта. Семо ме гледаше неразбиращо. През това време Коста крещеше заповеди с променлив успех. След известно време успяхме да отблъснем отряда и да се съберем. Преброихме се. Двама – Кръстю Сандиев и Косю Загорчев – ги нямаше. Коста поклати глава.

Пауза.

ТОМА Опитахме се да направим носилка – безуспешно. Завързахме платнище за едната пушка и сложихме Семо отгоре му. Телата на Кръстю и Косю оставихме. Взехме оръжието и тръгнахме нагоре в мълчание. Редувахме се на смени кой да тегли пушката с платнището и Семо, който реवेशе от

болка – влаченето на платнището добавяше към ужаса му. Наложих се трети човек да му държи устата запушена с парцал – не знаехме дали няма пак да ударят. Мълчахме и се изкачвахме. Мислех си, че тоя куршум можеше и към мен да отскочи. Семо по едно време изгуби съзнание от болка.

Налива си алкохол. Изпива го почти на екс.

ТОМА Към полунощ стигнахме лагера. Семо отново започна да стене. Ризата ми беше цяла напоена в кръвта му, та трябваше да сменим превръзката. Имахме бинт от Тодор, кислородна вода, йод, с които превързахме Семо, след като почистихме раната. Разтоварихме оръжието. Коста се усети, че трябва нещо да се каже, и ни поздрави за успешната акция. Никой не се радваше. Бяхме безмълвни. А и нищо не можеше да се направи – беше се стъмнило, нямаше как да тръгнем в нощта.

Сяда.

ТОМА На сутринта не уцелихме честотата на „Горянин“. Може би бяха прекратили излъчванията. Семо беше бял като платно, погледът му блуждаеше. Никола напали огън въпреки заповедта на Коста. Беше си закътал съвсем малко сушено месо, с което направи бульон за Семо. Гледахме го той бульон, искаше ни се, но знаехме, че не е за нас. Коста продължаваше да се държи, сякаш всичко беше в реда на нещата. Нареди да се преброи и разпреди новото оръжие. Бързо изпълнихме заповедта и опаковахме багажа. Направихме носилка за Семо и тръгнахме към едно от скривалищата. Носилката не помогна – Семо пак изгуби съзнание.

Пауза. Алкохол.

ТОМА Раната на Семо забра. Лекарствата в планината бяха привършили и Коста ме прати да искам от Тодор Кавръчков. Тъкмо да проверим дали има нови постъпили запитвания от другата чета. Тодор не ме очакваше и доста се смути от пристигането ми. В дома му имаше двама съмнителни, за които той ме увери, че правели отчет на касата на общината. Двамата си тръгнаха след моето пристигане. Тодор се оплака, че му дишали във врата заради липсващите пари, които даваше за нас. Каза, че може би за известно време няма да може да поддържа снабдяването като досега. Опитах се да го успокоя, че цялата организация е зад гърба му и че при нужда може да се присъедини към четата. Тодор ме хвана за раменете, свястно момче си, каза, допа-

даш ми. Пази се, вика, и внимавай. Тогава не му обърнах внимание – струваше ми се разстроен заради проверката. Тодоре, викам, разбирам ти притеснението, но внимавай с думите, ако на друг така говориш, може да стане опасно за тебе. Ще си замълча, Тодоре, за проверката и за думите ти, но ти си почини, оправи си мислите, събери се, дело имаме, борба трябва да се води.

Пауза.

ТОМА Каква борба бе, момче? Каква борба? Завчера мобилизирали 7000 души от Вътрешни войски и изстребили на Търпана четата. 7000! За чета от 100 човека. Каква борба?!

Пауза.

ТОМА Тук ме хвана неподготвен. Знаехме, че раздвижване из Сливенска област има, но това беше страшно. Изплаших се. Взех лекарствата за Семо, оставих Тодор и тръгнах към планината. Бързах, падах, ставах. Да мобилизираш 7000 души редовна войска, за да изстребиш сто човека? Не знаех дали да казвам на Коста. Можеше да се реши на атака и да ни затрие всичките. Сигурно щеше и на Семо със забралата рана да му издаде заповед. Седем хиляди! Досега отрядите на властта не надвишаваха сто-двеста човека. Стигнах лагера. Коста ме усети. Всичко му казах, освен за поведението на Тодор. Коста се отдалечи замислен. Момчетата се опитваха да хванат „Горянин“. Пак не намериха честотата.

Пауза. Разхожда се.

ТОМА На 9-и септември членовете на комунистическата партия брояха не повече от 2500 души. Една петилетка по-късно нейният брой, с кандидат-членовете, беше около половин милион. Откъде дойдоха тези хора? Как внезапно станаха комунисти? Точно тези хора с ограничени, посредствени интелекти, с дълбоко съмнителни характери, но с неудържима алчност да бъдат нещо на този свят, приспособиха себе си към идеологията, но което е по-важно – приспособиха и идеологията към себе си. Терорът и насилието в България имаха две майки. Едната – идеологията, и другата – личната необходимост от правене на зло на ония, които я провеждаха. Седем хиляди мобилизирани за смазването на една чета от стотина човека! Хора без военна подготовка, без оръжие, без нищо друго, освен една почти сляпа увереност в морала на съпротивата си. В стремежа

си да се докаже целият репресивен апарат се беше поддал на излишна грандомания, с все по-впечатляващи числа и цифри, с все по-изумителен мащаб и размах.

Пауза.

ТОМА Семо умря. Тихо, спокойно, в съня си. Тодор беше спрял да ни снабдява с лекарства, най-вероятно заради проверката. Погребахме Семо под един орех, Балканът го пое в обятията си, естественият път на живота щеше да продължи – въпреки борбата си, въпреки вярата си, въпреки желанието си, Семо все пак умря. Рано или късно Балканът щеше да поеме и нас.

Налива си алкохол и тие.

ТОМА Духът спадаше. Или по-скоро отсъстваше. Проведохме няколко дребни акции, при това с нежелание. Коста настояваше, че война между САЩ и Съветите предстои, че надежда има. Твърдеше, че сме изморени кокони и че хленчим безпричинно. При една от акциите загубихме още двама души – Димитър и Петко. Беше ясно, че ни трябват повече хора в четата. Коста направи неуспешен опит да привика хора от организацията – всички се бяха наплашили. В Сливенско се знаеше, че Държавна сигурност, наскоро обособена в отделен институт към МВР, тоест самостоятелна единица, действа в района. Дали срещу нашата организация, дали срещу съпротивата въобще – това не знаехме. Населението обаче се беше отдръпнало. Храната привършваше, лекарствата свършиха. Понякога намирахме оставени в гората пакети с брашно или ябълки, или други продукти – селяните знаеха, че сме в планината, и помагаша с каквото могат, но вече не открито. Страхуваха се. И с основание.

Разхожда се.

ТОМА Въпреки нежеланието ми Коста отново ме прати да искам лекарства от Тодор Кавръчков. Скривалището беше доста далече от неговата къща и преходът ми се стори безкраен. Заради умората не обърнах внимание как Тодор отдалеч видя, че приближавам, и се шмугна в къщата. Влязох и се строполих на един стол. Как си, Тома, добре ли си, момче, загубихте се вие. Тодор беше необикновено любезен. Помолих го за вода и му казах какви лекарства са ни нужни. Как, бе, момчето ми, веднага давам! Веднага! Отиде да налее вода, обяснявайки, че проверката за липсващите пари

от касата се била разминала, всичко било наред. Направи ми впечатление, че Тодор се е сдобил с телефонен апарат, прилежно поставен на специална отделна масичка. Тодоре, да не си направил някоя глупост? Влезе в стаята, беше много нервен. Как глупост? Познаваш ме, момче, с вас съм от самото начало. Чух, че Петко и Димитър са ги убили, един овчар им намерил телата, останалите добре ли сте? Добре сме, да. Лекарствата давай и да тръгвам, че път ме чака. Тодор се засуети. Започна да се бави. Чу се хрущене на гуми по чакъла. Най-накрая разбрах какво се случва. Скочих и се втурнах към вратата, Тодор ме хвана за ръцете, дръпна ме рязко. Чакай бе, момче, чакай, стой! Нищо няма, спокойно! Стой мирен! Вратата се отвори. Бяха трима, изглеждаха съвсем нормално, човек не можеше да предположи, че са от службите. Спрях да се съпротивлявам, нещата бяха ясни. Седнахме около масата. Главният дълго ме гледаше в очите. Издържах на погледа му.

Сяда по турски.

ТОМА Тома Томов, ситуацията би трябвало да Ви е ясна. Това, което едва ли знаете обаче, е, че поради Вашата засилена подривна дейност срещу народната власт майка Ви, Албена Петкова Томова от Сливенско, е изпратена в трудово-възпитателен лагер, местонахождението на който нямам право да Ви издам. Сега, наясно сте, че в една нормална ситуация не бих Ви разкривал подобна оперативна информация. Преценено беше обаче, че народната власт може да Ви гласува доверието си. Ние знаем, че другарката Томова няма отношение към Вашите действия и лични избори. Неприятно ми е, трябва да Ви призная, да въвличам във Вашия частен случай една жена, една българка, една самоотвержена майка. Проблемът се състои във Вашите действия от тук нататък. Другарката Томова по един или друг начин ще излезе от трудово-възпитателния лагер, как и кога – зависи изцяло от Вас.

Изправя се.

Затъмнение.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.) *Справка за резултатите от следствието по разработката „Сврака“ – Сливен. Отпочнати бяха агентурни мероприятия спрямо няколко членове на нелегалната организация. От постъпилата към момента оперативна информация може да бъде направен извод, че бандитската група и прилежащата ѝ*

организация са в небоеспособно състояние. Моментът е подходящ за извличане на допълнителни ползи.

Оттъмнение.

Тома наблюдава седналата на авансцената 22-годишна своя версия. Тома на 22 е безмълвен.

ТОМА Защо си тук?

Тома на 22 вдига глава.

ТОМА НА 22 Казах ти вече. Трябва всичко да разкажеш.

ТОМА Не. Ти искаш нещо друго. Аз вече разказвам. Какво искаш?

Тома на 22 се изправя.

ТОМА НА 22 Не разбираш ли? Пак ще опиташ да се скриеш.

ТОМА Записката ли?

ТОМА НА 22 Да, записката.

ТОМА Не мога да я спра.

ТОМА НА 22 Можеш, разбира се, но те е страх.

Тома се изсмива.

ТОМА Страх? От нищо не ме е страх.

ТОМА НА 22 Напротив. Страх те е от покаянието.

ТОМА Покаяние? Аз съм жертва!

ТОМА НА 22 Тогава беше, но сега не си.

Тома на 22 приближава Тома, целува го.

ТОМА НА 22 Хайде.

Тома не реагира.

ТОМА НА 22 Хайде! Изкарай го от себе си. Използваха я срещу теб. После какво?

Тома се ядосва. Тома на 22 леко се отдръпва.

ТОМА Как така после какво?! Използваха я, да! Съпруга на един от най-приближените на Никола Петков, по-късно безследно изчезнал. Изселена. Репресирана. Интернирана. Вината ѝ? Че е жена на николапетковист, че е майка на горянин. Че не е активен деец на комунистическото дело, както по-голямата част от хората по това време, че смилено се опитва да води живота си, свободна от всякакви илюзии и идеологии, че се моли редовно, търси спасение в Бога не за себе си, а за света, мълчи, без да укорява, плаче, без да изисква, живее, без да очаква. Това беше вината ѝ – смирената ѝ тишина! Тодор ми даде лекарствата. Погледът му беше особен – хем се извиняваше, хем искаше да ме увери, че всичко ще е наред. Мазен. Така запомних Тодор. След всичко, което беше направил за четата, Тодор успя да остане в паметта ми като едно мазно човече, бакалия, който ти е продал нещо развалено и ти е благодарен, че не правиш проблем. Върнах се при момчетата.

ТОМА НА 22 Отиде при Тодор като един човек, а се върна като друг.

ТОМА Да.

ТОМА НА 22 Това е разликата между теб и мен. Аз си останах същият.

ТОМА Така ли? Че как успя?

ТОМА НА 22 Не се оправдавах с майка си.

ТОМА И именно затова не съществуваш. Ти не си истински, ти си измислица! Нереалност! Глупост!

ТОМА НА 22 А ти се оправдаваше с майка си. И си жив.

ТОМА Да.

ТОМА НА 22 Смяташе – или майка ми, или момчетата.

ТОМА Разпитваш ме, все едно не знаеш.

ТОМА НА 22 Искам да го изречеш.

ТОМА Защо?!

ТОМА НА 22 За да получиш прошка.

ТОМА От кого? От теб?

ТОМА НА 22 Не. От себе си! Изречи го. Изречи го!

ТОМА Не трябваше да го правя. Дори заради нея.

ТОМА НА 22 Ето това исках да чуя. Ти се върна при момчетата. Докато те нямало, настъпил спор.

ТОМА Да. Докато ме нямало, настъпил спор какво да се прави. Двама-трима искаха да си тръгнат от четата, да се приберат при семействата си. Смисъл в борбата – нулев. Никола настояваше, че всеки прибрал се ще бъде арестуван, измъчван.

Тома на 22 се отдалечава към дъното на сцената, където сяда. Осветлението върху него е приглушено.

ТОМА Беше прав, разбира се – подписали бяхме съдбите си още с качването в Балкана. Дръпнах Коста настрана, казах му, че другата чета иска среща на осми юни в източния край на поляната на връх Чумерна. Четата щяла да даде два ракетни сигнала, а ние трябвало да отговорим с два изстрела – така ще е ясно, че срещата не е компрометирана. Коста се зарадва – най-накрая отрядът ставаше по-голям. Предупредих го, че по-голям отряд значи по-сериозна разработка на службите. Коста махна с ръка. За него службите бяха към своя край – войната предстоеше, Щатите идваха, ние само трябваше да ги изчакаме. Предадох му лекарствата от Тодор и пропълзах в палатката. Никола и Коста продължиха да успокояват останалите.

Налива си алкохол и пие.

ТОМА Особено място е Чумерна – голо, ветровито, високо. Отнема време да прекосиш дългата поляна по билото на върха, за да стигнеш до една порутена барака, в която май никой не живее. Коста постъпи умно. Раздели четата на две – половината хора да осъществят срещата, а другата – да изчакат потвърждение в най-близкото село, Боров дол. На раздяла всички бяха тревожни. Сбогувахме се бързо, по братски, без много думи. Към върха тръгнахме Коста, Никола, Кирил и аз. В Боров дол останаха да чакат потвърждение Дечко и четиримата от четата на Пеню Христов. Коста нямаше особено доверие на четиримата и остави сина си да ги контролира, докато ние свършим работата. От Боров дол до върха си е преход – поне някол-

ко часа. Движихме се бързо. Коста почти летеше, за него тая среща беше единственото спасение за отряда. Никола удари крака си в бързината и забави темпото. Коста леко се вкисна – времето напредваше. Искаше хубаво да огледа терена, преди да се осъществи срещата. Западния край на поляната стигнахме по залез. Коста извади бинокъла си и дълго гледа. Накрая кимна. Изпрати Кирил по левия фланг, Никола и мене – по десния. Прикривахме се в гората, която свършваше рязко преди поляната. Коста тръгна по билото сам. Слънцето залязваше зад гърба му, а той си даваше вид, че се разхожда, но очите му шареха наоколо, беше нащрек. Поляната се оказа дълга. Докато я преполовим, слънцето залезе, започна да се спуска лека мъгла. От източния край дадоха ракетен сигнал. Коста ни махна с ръка да спрем. Затаихме дъх. След малко се появи вторият сигнал. Беше наш ред – Коста произведе уговорените два изстрела. Даде знак да продължим. Наближихме порутената барака, пред която чакаше силует. Спряхме. Коста извика: „Свой!“. Мъглата се сгъстяваше, Никола изсъска, че е по-добре да се връщаме. От бараката излезе още един силует, който също изкряска: „Свой“. Коста отново тръгна, ние от двете му страни – също. Вторият силует тръгна към Коста. Никола вдигна оръжието си, Кирил също. Силуетът изплува от мъглата – среден на ръст, опърпан, без оръжие. Здрависа се с Коста. Заговориха се, Коста ни даде сигнал да се приближим. Никола тихо се разпсува – не се доверяваше лесно. Стигнахме Коста и другия мъж. Те вече обсъждаха движението на армейските части в района. Мъжът ни поведе към бараката. Никола всячески се опитваше да привлече вниманието на Коста. Не успяваше, затова се прехвърли на мен. Показваше ми ту лицето си, ту мъжа, който ни водеше. Накрая разбрах какво имаше предвид – лицето на мъжа беше гладко избръснато, поддържано. За Никола, а и за всеки човек, прекарал в планината толкова време, бръсненето беше лукс. Приближихме бараката. Никола не издържа и се спусна към Коста, явно за да го предупреди.

Млъква.

ТОМА НА 22 Всичко, Тома!

ТОМА Не се замислих. Вдигнах приклада на карабината си и ударих Никола в тила. Чу се кух звук, Никола простена и се свлече, Кирил нададе вик, а избръснатият мъж се сборичка с Коста. Видях, че Кирил вдига оръжието си. *Кириле! Недей! Кириле! Насочи оръжието към мен. Куче! Да ти еба майка-*

та! В погледа му имаше истинска, неподправена омраза. Стреля, но не улучи. В същия миг го порази куршум от първия от двамата мъже. Коста и другият още се въргалиха, но бързо бяха разтървани от наизлезлите от бараката хора. Усмириха Коста. Не свали очи от мен. Хладен, презрителен поглед, но най-лошото – поглед, от който отсъстваше всякаква изненада. Постепенно на лицето му се изписа тънка усмивка. Коста кимна към панталоните ми. Чак тогава си дадох сметка, че се бях напикал. Коста избухна в смях. Главният от тримата в къщата на Тодор Кавръчков ми даде знак. Приблжих се към Коста, който ме заплю. Удар по челото с приклада сложи край на смеха му.

Свлича се на креслото.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (*Зад кадър.*) Доклад за работата на Трето управление на ДС през 1952 г. и материала по подработването му:

Възпитанието на агента започва още при вербовката. Той от нас се учи на патриотизъм, какво да говори, какво не, как да се отнася към работата и разработваните. Затова в нас и нашата работа той трябва да види образец, който да следва във всяко отношение и по ум, и по външност. На сътрудника трябва да му е приятно да работи с нас, да очаква с нетърпение следващата среща, да отива уверено към изпълнение на поставените задачи – да ни обикне. Политически да ги превъзпитаме и да изградим у тях безгранична любов към социалистическата родина и СССР и омраза към враговете. В работата с агентурата трябва тя да се възпитава в дух на вярност и преданост на народа и Партията. Да се работи над тяхното политическо превъзпитание и укрепване. Особено важи това за агентурата, изхождаща от средите на легионерите и николапетковистите. Спечелени идейно, те стават много добри агенти.

Рязко се изправя. Тома на 22 се изправя паралелно с него.

ТОМА (*Изкрещява.*) Спечелени идейно!?

Хвърля чаша.

ТОМА Не! Нищо идейно нямаше в тая обречена съпротива! В борбата с режима, който обезобразяваше хората, превръщаше ги в предатели! Нищо идейно нямаше в отвлечения ми баща! В интернираната ми майка! В избитите горяни!

В изстребената интелигенция, изселените семейства, нищо идейно, нищо, нищо, нищо!

Пауза.

ТОМА НА 22 Никола?

ТОМА Никола... Никола. Главният кимна към него. Той бавно се свестяваше. Нямаше нужда от думи, всичко беше ясно. Главният просто кимна, ей така, все едно нищо, кимна и се върна в бараката. Другите го последваха, влачейки окървавения Коста по земята. Оставиха ме с Никола.

Свлича се.

ТОМА НА 22 Не трябва да спираш.

Трудно се съвзема.

ТОМА Свести се. Бързо се ориентира в случилото се – тялото на Кирил беше наблизно. Гледаше ту в очите ми, ту в дулото на пушката. Какво си направил бе, момче? Попита ме съвсем спокойно, като че да бях направил някоя беля, но нищо особено. Какво си направил? Глупост някоя май! Никола, Коле, обърни се, моля те... Сълзите вече се стичаха по бузите ми, а неговият поглед правеше нещата още потрудни, беше пълен с горчивина, с бездънна горчивина.

Пауза. Тома на 22 се изправя. Гледа го.

ТОМА НА 22 Хайде, Тома..

ТОМА Времето изтичаше. Изборът беше направен, трябваше да доведе нещата докрай. Никола като че ли разбираше. Давай, момче, не се притеснявай, довърши работата. Свалих оръжието. Коле... Давай бе, момче! Стреляй! Иначе друг ще стреля. Давай! Обърна се сам, знаеше, че така ще е полесно за мен. Не помръднах.

Пауза.

ТОМА НА 22 Тома.

ТОМА Изведнъж скочи, стори ми се, че ще извади нож. Той се обърна, на лицето му имаше една особена усмивка. Беше скочил нарочно, да ме предизвика, стрелях в челото му.

Млъква. Тома на 22 го прегръща.

ТОМА НА 22 Другите?

ТОМА Не мога повече. Остави ме.

ТОМА НА 22 Трябва.

ТОМА Оттогава с това живея, в това живея, все за това мисля, не мога повече, разбери! Не ме карай да говоря за това, не искам да говоря за това!

ТОМА НА 22 Няма друг начин. Няма друг път, Тома. Хайде, ела.

Тома на 22 го отвежда към креслото. Тома сяда, другият – в краката му.

ТОМА НА 22 Разкажи ми и за другите. Ще ти помогна.

ТОМА Главният се казваше Стоян Илиев. Беше началник на тогавашния XII отдел и командир на акцията срещу нашата чета. Ясно му беше, че сме се разделили преди срещата и че Дечко и четиримата от четата на Пеню са в Боров дол. Обеща ми, че ако не се води сражение, те няма да пострадат.

Млъква.

ТОМА НА 22 После какво?

ТОМА Бяха се скрили в две къщи, за да не будят съмнение. В първата къща бяха двама от Пенювата чета. Казах им, че срещата се е провела и че Коста ме е изпратил да им съобщя. Зарадваха се много. Браво, момче, ето, надежда има! Ти не се ли радваш бе, момче? Уморен съм, от прехода съм уморен, затова...

Пауза.

ТОМА Пред къщата чакаше камион, който уж беше на добре снабдената мнима чета. Казах им, че камионът ще ги отведе до Коста. Качихме се, потеглихме, те запяха. В края на селото камионът спря, платнището се разтвори. Стоян Илиев и дванадесет разузнавачи и милиционери секнаха песента.

ТОМА НА 22 А Дечко?

ТОМА С Дечко и другите двама беше различно. Отидох до втората къща. Дечко като че усети, че нещо се случва. Каза, че иска да чака баща си. От него идвам, Дечко, той ме праща. Ставай, тръгвай, тука не е сигурно. Никъде не е сигурно, Тома, никъде. Стана. Не искаше да се вози в камиона, защото вътре влязохме само аз и другите двама от на Пеню четата. Дечко тръгна пеш до камиона. Второто пътуване мина без песен – в мълчание. По едно време се чу изстрел. Двамата скочиха, камионът спря. Пред платнището победоносно чакаше Илиев, а в краката му Дечко се въргалаше в прахта. Бяха го простреляли в корема. Оставиха го така. Бързо се разправиха и с другите двама. Дечко се гърчеше, стенеше, псуваше. Спазмите му се сливаха с опитите да ритне Илиев или някой милиционер.

Млъква. Тома на 22 вдига глава.

ТОМА НА 22 После какво стана?

ТОМА Не мога повече, разбери.

ТОМА НА 22 Можеш. И трябва. Каж ми после какво направи.

Тома бавно се изправя в креслото.

ТОМА Изправих се.

ТОМА НА 22 Да?

Бавно вдига въображаемо оръжие.

ТОМА Прицелих се.

ТОМА НА 22 Стреля ли?

Пауза.

ТОМА Стрелях.

Затъмнение.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.) *Справка за резултатите от оперативната работа по разработката „Сврака“ – Сливен. Предприетите вербовъчни действия спрямо агент „Добролюб“ дадоха задоволителен резултат. Всички задържани правят пълни самопризнания, които съвпадат*

с предоставената от „Добролюб“ информация за образуването, движението и оперативните действия на бандитите. Следствието в Сливен в общи линии е приключено. Може да се направи извод, че изграждането на организацията било отпочнало под влияние на вражеската пропаганда от чуждите радиостанции и главно под внушение за предстояща американска окупация на България.

С оглед пълното съдействие на „Добролюб“ и „Жан“ препоръчвам отпадане на първоначалните завербовъчни мерки.

Осветление.

Тома е сам на сцената. Седнал е по турски в креслото.

ТОМА „Жан“ беше Тодор Кавръчков. Негова беше заслугата за ликвидирането на горяните в Сливенско. Тодор е човекът, благодарение на когото съм тук сега. Тодор е човекът, заради когото предадох и избих другарите си. Не го видях никога повече.

Пауза.

ТОМА Албена, мама, също не видях. След високо оценените ми действия тя е освободена от Белене. Малко по-късно отнема живота си, скачайки пред влак. Не ми беше съобщено веднага, напротив, тогава тези неща отнемаха време. Знаех, че е освободена, търсех я в Сливен, в София, навсякъде. Никой нищо не беше чул, никой нищо не беше видял. Беше разбрала защо е била освободена. Не знам по какъв начин, но беше разбрала.

Изправя се.

ТОМА „Добролюб“ стана нарицателно за правилния избор, който един млад човек можеше да направи. Дори вербовчикът, Стоян Илиев, беше хвален за привличането на толкова ценен секретен сътрудник към структурите.

Изплюва се.

ТОМА С високо оценените ми действия дойдоха похвалите, почетите, назначенията, облагите, всичко онова, което навремето презирах, впоследствие се превърна в моя живот. Ето ме сега тук, офицер от Шесто, на прага на една мнима промяна, една режисирана измислица, ето ме, вижте, ето ме. Питам – трябва ли да се помни всичко това?

Влиза Тома на 22. Наблюдава Тома.

ТОМА Трябва ли да се знае за хилядите избити, репресирани, интернирани, шпионирани, изнудвани, манипулирани? Трябва ли да пазим паметта за изминалите 45 години? Питам! Питам те!

Всеки вик на Тома влияе като камшик на двойника му.

ТОМА Казвай! Защо е тази памет? За какво? Аз цяла вечност помня! И какво? Нищо!

ТОМА НА 22 Не е нищо, Тома. Цял живот си крил случилото се, без да понесеш последствията си.

ТОМА Така ли мислиш? Защото аз – не! Понесох всичко! Безсънните нощи, алкохола, самотата!

ТОМА НА 22 Но никога не си призна. Никога не си прости.

ТОМА Какво искаш от мен? Кой си ти?

ТОМА НА 22 Аз съм ти. Аз съм това, което щеше да бъдеш, ако не беше предал. Ако не беше убил.

ТОМА Мъртъв! Това щях да бъда. Като теб! Какво искаш от мен?

ТОМА НА 22 Да разбереш, че единственото, което има значение, е да се покаеш. Там е истината. Да приемеш, че всичко може да бъде простено, стига да бъде разбрано, казано, споделено.

ТОМА Откъде знаеш?

ТОМА НА 22 Защото аз съм и това, което ти щеше да бъдеш, ако се беше покаял, Тома. Ако беше признал пред себе си това, което стори, и си беше простил. Ако не беше живял в охолство, ако беше устоял на изкушението. Ако беше запазил съпротивата към злото, вместо да се превръщаш в него.

ТОМА И сега искаш от мен да запазя това зло? Да не пускам записката? Архивите да останат непокътнати? Всичко да се знае?

ТОМА НА 22 Да.

ТОМА Това е невъзможно.

ТОМА НА 22 Абсолютно възможно е и трябва да го направиш.
Заради майка си и баща си.

ТОМА Не! Те убиха баща ми, аз убих майка си! И този ужас трябва да бъде забравен! Всичко трябва да бъде забравено! Изгорено! Заличено! Защото иначе споменът ще ни преследва, нищо не трябва да остане, нищо не бива да се знае, нищо, нищо, нищо. Защо ви е да знаете? Защо ви е да помните това, което ние знаем и помним?

Тома тръгва към писалището. Тома на 22 тръгва паралелно с него.

ТОМА НА 22 Недей, Тома.

ТОМА Нищо не зависи от мен. Късно е.

ТОМА НА 22 Никога не е късно, Тома. Запази каквото можеш, разкажи каквото знаеш. Не предавай родителите си, Никола, Коста, Дечко и останалите. Не ги предавай отново.

ТОМА Не разбираш. След няколко дни, на Кръглата маса, Семерджиев ще обяви публично, че Държавна сигурност вече не съществува. Хората ще му повярват, защото не знаят това, което знаем ние. Живковите генерали ще роптаят срещу съкращенията и промяната, но ще бъдат укротени, защото не бива да се създава разцепване на партията, след половин година ще има избори, които новата и пречистена БСП ще спечели и отново ще е на власт, защото знаем това, което вие не знаете. А за да продължи през годините да бъде на власт, архивите трябва да се унищожат, за да остане знанието наше. Това е съвсем просто. Не мога да изпълня това, което искаш от мен.

Пауза. Тома взима писалка, вдига ръка.

ТОМА Върви си. Моля те, върви си.

Затъмнение.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.)

Всичко избити 1944–1989: 31,200 души.

Въдворени в лагери 1945–1962: 28,400 души.

Изселени 1944–1980: 11,212 семейства.

Подсъдими 1946–1986: 152,300 души.

*По образователен ценз: с висше и средно образование – 82%;
с прогимназиално образование – 18%.*

Лишени и с ограничени граждански права – 1 милион души.

Пауза.

ГЛАС/ГЕОРГИ ПЕТРОВ (Зад кадър.) *Никакви съображения за хуманност и милосърдие.*

КРАЙ

Всички данни, числа, статистики и архивни текстове, използвани в текста, се цитират по следните източници: „История на комунизма в България“ на Д. Шарланов; „Бивши хора“ на В. Лилков и Х. Христов; „Каталог на изложбата „България 1944–1989. Забранена истина“ на С. Райчевски и Ф. Коларова; „Българската гилотина. Тайните механизми на Народния съд“ на Д. Шарланов и П. Мешкова; „Когато часовниците са спрели (нови задочни репортажи за България)“ на Г. Марков. Използвана е още информация от сайтовете: desebg.com; agentibg.com; comdos.bg.